

Két madaras könyv
tipográfiai összevetése

Mark Rauzon: Képes madárenciklopédia
(Maecenas Kiadó, 1994.)

és

Dr. Reinhardt Witt: Nagy európai madárkalauz
(Officina Nova, 1995.)

Vasvári Judit
PPKE, Könyvkiadói szakember képzés, 2011–2013.
2012. május 21.

Bevezetés

Feladatom élővilággal foglalkozó képeskönyvek összevetése volt, ezért választottam a két, madárvilágot bemutató, magyar nyelvű képes albumot.

Mindkét kiadvány az 1990-es évek közepén készült, keménykötésű, cérnafűzött, nagy alakú. Mindkét könyv a saját tulajdonom, s mindkettőt ajándékba kaptam.

Ha a dolgozatnak valamiféle pragmatikus célt szeretnék adni, talán azt vizsgálnám, hogy kiállításában, formátumában, információmennyiségben, illusztráltságában, képi gazdagságában melyik nyújt többet, melyik okoz maradandóbb élményt, melyik kiadvány igényesebb; vagyis ha helyhiány miatt valamelyiken túl kéne adnom, melyiktől válnék meg, s melyiket tartanám megőrzésre érdemesebbnek.

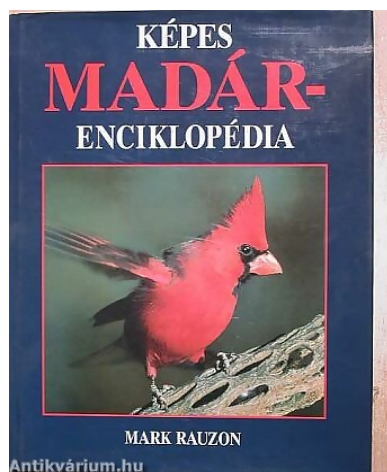
A könyvek legfontosabb adatai:

RAUZON, Mark, *Képes madárenciklopédia*, fordította: PESTHY Gábor, dr., Maecenas Kiadó, Budapest, 1994. 192 p.

WITT Reinhard, dr. (szerkesztette), *Nagy európai madárkalauz*, fordította: SCHMIDT Egon, Officina Nova, Budapest, 1995. 160 p.

Fizikai jegyek:

KÉPES MADÁRENCIKLOPÉDIA

mérete: borító: 268 mm x 368 mm, belívek A/3 vágott méretében (260 mm x 360 mm), 1620 g

oldalszám: 192 oldal

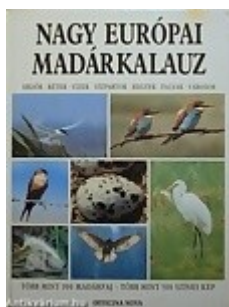
papír: fényes műnyomópapír, feketére nyomott előzékpapírral

kötés: cérnafűzött, kemény vászonkötés, fényes, papír védőburkolattal

nyomtatás: Spanyolországban, négyszínnyomással készült

szedési munkálatok: Diamant kft., Budapest

NAGY EURÓPAI MADÁRKALAUZ

mérete: borító: 215 mm x 285 mm, belívek: A/4 vágott méretében (205 mm x 280 mm), 940 g

oldalszám: 160 oldal

papír: selyemfényű műnyomópapír, fehér előzékpapírral

kötés: cérnafűzött, kemény, fóliázott kartonkötés

nyomtatás: négy színnyomással készült, nyomdai információ nincs, tipográfus:

Szentirmay Katalin

szedés: Zsák Lajosné és Buzási Miklós

A borító külleme:

Képes madárenciklopédia

Nagy európai madárkalauz

A nagyalakú, inkább asztali könyvnek szánt kiadvány védőborítója sötétkék színű. Rajta három sorba tördelve, két színnel nyomtatva olvasható a könyv **címe**. Az első sorban a jelző (képes) fehérrel; a középső sorban a könyv témája (madár-) elválasztójellel, pirossal; a harmadikban pedig a műfaja (kalauz) ismét fehérrel. A középső sor dupla fokozatú betűkből szedve. A magyar nyelv sajátossága miatt a második és a harmadik sor egyetlen szóösszetétel, ezért kell elválasztójellel írni. Verzál, talpas **betűk**.

A cím szélességében **kép**, piros, 1,2 mm-es keretben piros, egzotikus madár éppen leszáll egy fadarabra (dinamikus természeti akciófotó). Alul a szerző, kisebb fokozatból szedve. Az egyenes **gerincen** magyar hagyomány szerint alulról felfelé halad a szöveg, alul a Maecenas Kiadó logója, középen a szerző neve, legfelül a cím, amely megtartja a fehér-piros-fehér váltakozás és a különböző betűfokozatok játékát.

A **hátsó oldalon** 1,2 mm-es fehér keretben életnagyságnál nagyobb kép egy bagolyról. A burkoló két behajtott fülén **fülszöveget**

A kézikönyvnél egy kicsivel nagyobb kiadvány alapszíne a fehér. A **címet** egyforma fokozatú, fekete betűkből két sorba szedték. Harmadik sorban, alcímszerűen hét élőhely megnevezése, középre szerkesztett pontokkal központosva.

A címloldal közepén, könyvszélig, négyzetesen komponálva hét **képből** álló, madarakat és tojást ábrázoló, fehér, 2 mm-es léniákkal határolt képcsoport (jellegzetes természetfotók).

A képek alatt alcím figyelemfelkeltő számokkal (300 madárfaj, 500 színes kép). A képek felett és alatt futó szövegsor egymással megegyező fokozatú betűkből áll.

Címloldal legalján a kiadó neve (OFFICINA NOVA). Címloldalon és gerincen verzál talpas **betűk**, hátoldalon a betűcsalád kurzív változata.

A gömbölyített **gerincen** a szöveg magyar hagyomány szerint alulról felfelé halad, alul az Officina Nova Kiadó logója, felül a könyv címe, fekete, azonos fokozatú betűkből szedve.

A **hátsó oldalon** tizenkét soros, középre zárt

helyeztek el. Az első fül három bekezdésben ismerteti a könyv tartalmát, a hátsó fül bemutatja a szerzőt, aki egyben az album illusztrációit, a természetfotókat is készítette.

A **könyv árát** sehol nem tüntették fel.

A **vászonkötés** a burkolóval megegyező kék színű, felirat csak a gerincen, ezüst színű (préselt vagy szitázott) logó, szerző, cím.

ajánlószöveg, kurzív szedéssel.

Alatta az előlappal megegyező magasságban képösszeállítás: míg a címlapon a madarak, a

hátoldalon a madarak élőhelyei a hangsúlyosak. A képeket itt is 2 mm-es fehér

lénia

választja el egymástól.

A hátoldalon alul rányomtatták a **kötet árát**.

Következtetés:

Bár újkorában a sötétkék enciklopédia fényes papírburkolatával elegánsabb lehetett, a kiadvány könyvművészeti célját, illetve albumjellegét erősítette (bár a középső címsor pirosa az én ízlésemnek kissé harsány), a használat során a papírburkoló beszakadozott, felkunkorodott. Ha azonban levesszük a kötetről, a vászonkötés csak minimális információt hordoz és a címlapja sem bír díszítőjelleggel.

A vászonkötés címlapjára ezüst színnel a szerzőt és a címet, valamint a fotó vonalas rajzolatát kellett volna nyomtatni, hogy a díszítő funkció akkor is megmaradjon, ha a burkolat elveszik.

A fehér, fóliázott enciklopédia inkább azt kommunikálta a külsejével, hogy rendszeres használatú kézikönyvnek szánták. Ez a kiadvány olyan, mintha új lenne, a másfél évtizedes használat meg sem látszik rajta.

A fóliázás tartósabb, értékállóbb kötést eredményezett.

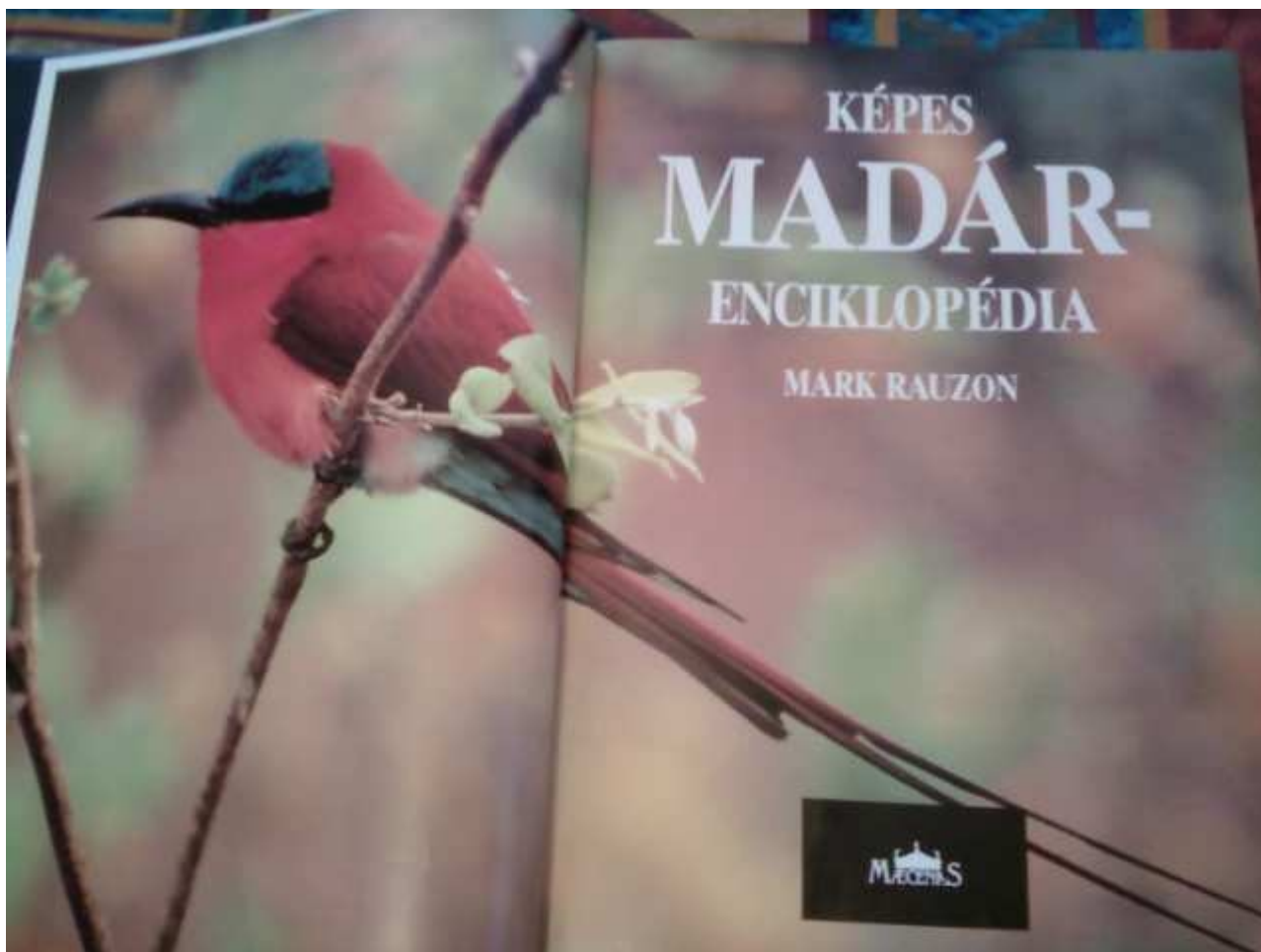
Címnegyedek összevetése:

Mindkét kötetre jellemző, hogy a címnegyed kétoldalasra felhúzott képet/képeket tartalmaz, és ebben helyeznek el feliratokat; valamint hogy a kolofonba való adatokat is a copyright oldalon közli. A címlapoldalról mindkét esetben hiányzik a kiadás helye és ideje. Az előzékeken egyik esetben sem helyeztek el feliratot. A könyvek tartozékai közül mindkét esetben hiányzik a jelzőszalag, s az egyenes gerincű madárenciklopédiába oromszegő sem került.

Mivel mind a két kiadvány egyedi, nem sorozatba illeszkedő kötet, a sorozatcímoldalt mindkét esetben arra használták fel, hogy a címoldallal együtt látványos, kétoldalasra felhúzott képet helyezzenek el rajta. A kettő közül az enciklopédiáé sikeredett szebbre, ők egy színpompás madár közelijét választották, maga a madár a sorozatcímoldalon van, míg a kép üres részére komponálták a címoldalt.

Az európai madárkalauz kékjei és zöldjei a magyar tájat idézik, a kép témája egy gólyacsapat röpte. Nem annyira színpompás és kevésbé jellegzetes fotó, ráadásul a kompozíció fontos részét takarja el a címszövegek alá húzott halványító flekk – így indítóképnek kevésbé szerencsés választás.

A KÉPES MADÁRENCIKLOPÉDIA CÍMNEGYEDE:

A címoldalt megelőző szennycímoldalon egyoldalásra felhúzott képen fekete betűkkel, a szokásos fokozatváltással szerepel a cím. A címoldal is megtartja a könyv külsején megismert fokozatváltó címszerkezetet, de elhagyja a címsorok színének váltakoztatását, csupa fehér betűvel írja a címet (így elegánsabb.) A logót viszont – szerintem indokolatlanul – fekete flekkbe helyezi, így ugyan a címhez hasonlóan fehér lesz a logó is, de a fekete téglalap nagyon kilóg a képből.

A következő oldalpáron (4–5. o.) kétoldalásra felhúzott képen fekete betűkkel olvasható az impresszum/kolofon, illetve az ötödik oldalon a tartalomjegyzék. A könyvészeti adatokat és egyéb információkat két hasábosan tördelték, a második hasábsban a címnegyedben felhasznált képek jegyzéke, adatai olvashatók. Ezen az oldalpáron semmi sem töri meg az egységet, a harmóniát. Sőt, különösen kellemes a szemnek az alulról számított kétötödön a képkompozíció részeként látható sötétebb, léniának ható vízszintes vonal (árnyék), amely elválasztja a fenti 3/5-öd feliratait, az alsó 2/5-öd vonuló darvaitól.

A NAGY EURÓPAI MADÁRKALAUZ CÍMNEGYEDE:

A szennycímoldal fehér alapon tartalmazza a címet.

A címoldalon halványító flekkbe került a cím, a valódi alcím (már írtam, hogy a könyv borítóján feltűnik egy alcímszerű sor is, amely az élőhelyeket sorolja fel, de ez belül nem ismétlődik), a szerkesztő neve és a kiadó megnevezése. A három információcsoporthoz középre zárt pontok választják el (feleslegesen, hiszen a távolságokból is érzékelhető, mely szövegrészek tartoznak össze).

Az illusztrációmon látszik, hogy a kép jobb oldalán színes csíkok láthatók. Ezek színek, amelyek egyes fejezetekhez tartoznak, és nagyban segítik a navigálást a fejezetek között. Színük nem véletlenszerű, a tengerkék a tengeri, a szürke a sziklás, a zöldes az erdei élőhelyet jelképezi, a könyv ugyanis élőhely szerinti bontásban mutatja be a madarakat. Rendkívül elegáns megoldásnak tartom!

A 4–5. oldal viszont nélkülöz minden szépséget és harmóniát, a negyedik csupán a kötelező copyright és kolofonatok felsorolására törekszik, középre zárt keskeny oszlopként állnak a betűk, a felső harmadban a szegélyre apró térkép került, amely elmagyarázza, hogy a kötetben ilyen térképeken jelölik majd a fajra vonatkozó elterjedési adatokat. (A magyarázó ikon nem igazodik semmihez, balra zárt, a fordítóval áll egy vonalban.) A 5. oldalon levél az olvasóhoz, kurzívval két hasábra szedve, mindenféle díszítés nélkül. Az aláíró neve csak az eredeti kiadás copyrightjában bukkan fel, kilétére nem kapunk magyarázatot.

Tartalomjegyzékek:

TARTALOM			
Bevezetés	6	Antarktis	94
Eurázsia	8	Afrika	102
Dél-Ázsia	18	Észak-Amerika	132
Ausztrália	28	Dél-Amerika	172
Óceánia	38	Nevezetesek	190

Tartalom	
	Felsőkék ölyve 2-3. oldal
	Párkók, fehér sólyom 44-45. oldal
	Magyarok az Antarktiszban 19-20. oldal
	Karvalykak 147-148. oldal
	Észak-amerikai őrnagy 128-129. oldal
	Észak-amerikai szélesvásznu 146-147. oldal

A KÉPES MADÁRENCIKLOPÉDIA tartalomjegyzéke az ötödik oldalra került, és az előző oldalakhoz hasonlóan teljes oldalra felhúzott képre írták rá.

A tartalom felirat középre szerkesztett verzál betűi alatt két hasámban, öt-öt sorban közli a fejezeteket, a betűk balra zártak, az oldalszámok pedig jobbra. Az oldalszámok a fejezetek kezdő oldalainak számát jelzik. A tartalomjegyzék elegáns, áttekinthető, ám rendkívül kevés információt tartalmaz.

A kép kétoldalas, a negyedik oldal felől vonuló darvakkal dinamikus, a látvány jól esik a szemnek.

A NAGY EURÓPAI MADÁRKALAUZ tartalomjegyzéke képeket, feliratokat és oldalszámokat közöl.

A hat fekvő, 9/16-os képarányú („szélesvásznú” filmre emlékeztető) fotó a hat fejezetet szimbolizálja: ugyanis ez a könyv, mint már említettem, élőhelyek szerinti bontásban mutatja be a madarakat. A hat jellegzetes képpel már találkozott az olvasó, ugyanezek díszítik a könyvborító hátoldalát is. A képeket és a melléjük írt szövegblokkokat vízszintes, fehér sávok választják le egymástól.

A tartalom szó nagyobb fokozattal szedett, ugyanabból a betűcsaládból származik, mint a tartalomjegyzék többi betűje. A fejezetek vastagított betűkből állnak (fettelttek), az számok a fejezet kezdő és záró oldalszámát is jelzik, kötőjellel, sorszámra utaló ponttal és az oldal szó kiírásával.

A hat kép mellett helyezték el a hat információs feliratot, jól átlátható a struktúra, de hely akadna bőven a pluszinformációknak, így kissé szellős a szöveg.

Fejezetkezdetek:

Változatosabb tördelése miatt a Képes madárenciklopédia fejezetkezdő oldalpárjának részletével illusztráltam ezt a bekezdést.

Képes madárenciklopédia

A fejezeteken kétféle tördelést alkalmaztak, megkülönböztetik a fejezetkezdő oldalpárt, és a fejezetek belső oldalpárait.

A *fejezetkezdő oldalpár* páros (bal) oldalán teljes oldalra felhúzott **indítókép** található. A páratlan (jobb) oldalon vastag, szürke **lénia** alatt verzál betűkből szedett cím, alatta **térkép**, amelyen színessel jelölik az adott élőhelyet (kontinenset). Három betűsor magasságú **iniciálé** vezet be a bekezdésekkel tagolt, egyhasábnyi szöveget. A második hasámban, illetve néhol az első hasáb alján képet helyeztek el. A **képaláírások** elkülönülnek a szöveghasábtól, a képek leírása fettel, az oldalpáron való elhelyezkedésük kurzívval szedett, jól áttekinthető.

A *belső oldalpárokon* a felső, szürke léniaiba szöveg kerül, páros oldalon a könyv címe, páratlan oldalon a fejezetcím ismétlődik. Az **oldalszámozás** közepén, alul található. A belső oldalpárokat külön tárgyalom.

Nagy európai madárkalauz

A fejezeteken belül háromféle tördelést alkalmaztak.

A *fejezetkezdő oldalpár* páros (bal) oldalán és a páratlan oldal felén négyzetes alakban, teljes oldalra felhúzott **indítókép** található. A páratlan (jobb) oldalon verzál betűkből szedett cím, alatta egyhasábnyi szöveg. **Térkép, lénia, iniciálé** nincs, kenyérszövegnél nagyobb, **leadnek** tűnő egyhasábnyi szöveg vezet be a fejezetet a második hasámban. A **képaláírások** elkülönülnek a szöveghasábtól, méretük kb. 8-9 pontos. Mivel egyetlen képre vonatkozik a szöveg, helymeghatározást nem tartalmaz.

Az *általános bevezető oldalpár* **alcímszerű**, hosszú címmel indít, a szöveg **belső címekkel** tagolt, három hasámban fut. Új grafikus elem jelenik meg: madarak rajzolt árnyképe.

A *belső oldalpárokon* a színes oldalcsíkon jelenik meg a fejezetcím és az **oldalszámzás**, képaláírás nincs, a belső címek alatt vékony lénia és kurzív felirat, valamint térkép található. A bevezető és belső oldalpárokat külön leírom.

Belső oldalpárok:

Képes madárenciklopédia

A *belső oldalpárok* erőssége a sok esetben életnagyságúnál is nagyobbra felhúzott, gyönyörű természeti fotókban rejlik. Minden más csak körítés: az információs blokk bekezdésekre tagolt szövegben írja le a képeken látható fajok jellegzetességeit, ha van hely, minden fajnak egy-egy bekezdés jut, ám ha nincs elég hely, akkor a bekezdések száma kevesebb, mint a képek száma. Ez nehezíti az eligazodást, ahogyan az is, hogy az oldalpáron elhelyezett madárfotók sorrendje nem minden esetben egyezik meg a szöveg bekezdéseinek sorrendjével. A képeket és szöveges leírásokat nem számozták be, ami pedig ugyancsak segítené a kép és szöveg összekapcsolását.

A madárfajok elnevezését fetteelik, a képek helymeghatározását (pl. balra fönt, szemben lent, stb.) kurziválják. A kevéske szöveg nem minden esetben zárul le az adott oldalon, néha a következő oldalpárra folyik, sok esetben úgy, hogy a szóhatárt sem tartják be; legnagyobb megdöbbenésemre volt olyan oldal, amely elválasztójellel végződött, s a szöveg a következő baloldalra került.

Nagy európai madárkalauz

A könyv tipográfiai érdekessége, hogy kombinálja a hasábos és a blokkos tördelést. Az *általános bevezető oldalpáron* a hosszú alcím alatt három hasábon fut a bevezető szöveg, az oldal felső harmadában. Az alsó kétharmadban két hasáb szöveg alatt kéthasábos kép, a hajtásban egyhasábos kép alatt egyhasábos szöveg található. Így alakul ki az oldalon a három blokk, amely az információt tagolja. Nehezíti a befogadást, hogy nem mindig világos, mely hasábok és kép tartoznak egy blokkba, vagyis hogy adott esetben a kép melletti, feletti vagy alatti hasábokat kapcsoljam össze az adott képpel. A képaláírások rendje is illogikus: míg a *fejezetkezdő* és a *bevezető oldalpáron* képaláíráson nevezik meg a képen látható fajt, addig a *belső oldalpárokon* nem segíti képaláírás az eligazodást, itt csak a teljes blokkok elolvasás során tudhatjuk meg, melyik madár látható a fotón. A belső cím, és a fajok latin neve alatt viszont térkép segít betájolni a tárgyalt faj földrajzi elhelyezkedését. Más kérdés, hogy a térképek valójában vaktérképek és kisméretűek, így nehéz rajtuk tájékozódni.

A hasábok között találtam elválasztójellel végződöt, de a blokk mindig oldalon belül zárul, blokkvég sosem kerül át új oldalra. A képeken elhelyezett számok és beszámozott képaláírások sokat segítenének a navigálásban, de nincsenek.

Kép-szöveg arány:

A KÉPES MADÁRENCIKLOPÉDIA célja elsősorban a gyönyörű természeti fotók közzététele, ezért a páros oldal egyhatodán helyezi el a szöveget, vagyis az oldalpáron 1:12 arányban oszlik meg a szöveg és a kép.

A NAGY EURÓPAI MADÁRKALAUZ nagyobb hangsúlyt fektet a szöveges információ közlésére, így a kép-szöveg aránya a fele-fele arányhoz közelít, bár a képek egy kicsivel nagyobb helyet foglalnak el az oldalpáron. A hasábos szerkesztés mellett tömszerű elrendezés is felismerhető, kép-szöveg blokkok különülnek el.

Margók:

Mindkét kiadványra egyaránt jellemző, hogy rendkívül keskeny margót használ, feltehetőleg a hely minél gazdaságosabb kihasználása érdekében.

Mutató:

Képes madárenciklopédia

Nagy európai madárkalauz

A kétoldalas névmutató címe verzállal szedett; négy oszlopba rendezi a neveket. A neveken belül fő és alsoportokat különít el, utóbbiakat beljebb szedi. Álló és kurzív betűs oldalszámokat egyaránt jelez, előbbi a szövegbeli előfordulást, utóbbi a képek helyét mutatja. A mutató második oldalán kéthasábos kép zárja le a nevek felsorolását, az oldal alsó harmadán a képek jogtulajdonosi adatait közli. A képhez kurzív és fettet képaláírás kapcsolódik. A könyvet, utolsó lapján egész oldalasra felhúzott kép zárja le.

A kétoldalas névmutató címe verzál; a neveket öt oszlopba rendezi. A neveket egészen kis méretben írja le, már-már olvashatatlan. Az ABC-rendet az is kiemeli, hogy az új kezdőbetű az első előfordulásnál fettet, iniciálénak hat. A latin fajtaneveket kurzívval szedték. Mivel ennél a könyvnél nem tér el a szöveg és a kép oldalszáma, a nevek után egy-egy számot közöl. A mutató második oldalán más grafikai elem híján a rövidebb (nem a lap alján végződő) oszlopok jelzik a szöveg lezárását.

Befejezés, a tanulságok levonása:

A két könyv átlapozása után arra a következtetésre jutottam, hogy erényeik és hibáik mérlegelésével sem tudnám eldönteni, melyik madaras könyvet tartanám meg és melyiktől szabadulnék, ha helyhiány miatt döntenem kellene arról, hogy töladjak valamelyiken. Az enciklopédia színvonalas képeivel, a kalauz pedig bőséges szövegével győzött meg arról, hogy a két kiadvány együttesen használható, hiszen kiegészíti egymást. A két könyv erényeinek ötvözése pedig a jövőben valódi mestermunkát eredményezhetne!